

datki. V Marjanu na Furlanskem imamo c. kr. strokovno šolo za lesno obrt, ki je štela 86 obiskovalcev, v Foljanu pa c. kr. strokovno šolo za košarstvo že iz l. 1881. V Sovodnjah obstoja slov. c. kr. potovalni tečaj za isto obrt. Obiskovalcev je bilo l. 1909 24 in tečaj je dobil 400 K podpore. V Krminu obstoja od l. 1903 laška strokovna šola za obrtno risanje, kjer poučujejo 4 učne osebe. Vseh obiskovalcev je bilo 46, od katerih je tečaj končalo le 19 s povoljnim uspehom.

Obrtne-nadaljevalne in specialne šole.

Obrtno nadaljevalnih šol je bilo na Goriškem 1909 l. 14. Obiskovalo je te šole 288 Slovencev in 516 Italijanov, katero razmerje je naravnost neverjetno z ozirom na število prebivalstva. Strokovni šoli za kmetijstvo imamo dve, t. j., oba oddelka dež. kmetijske šole. Število slovenskih obiskovalcev je bilo l. 1909 višje kot laških: prvih 40, drugih 37. Na štipendijah se je izplačalo 9.120 K. Glasbeni šoli sta v Gorici dve: šola pevkega in glasbenega društva, ki je v statistiki zaznamovana kot hrvaška, in pa italj. filialka glasbenega konservatorija v Trstu. Laških gojencev 69 slovenskih 80. Za umetno krojenje imamo v „Šolskem domu“ poseben tečaj, razen tega so še štiri šole za ženska ročna dela in šivanje. Vseh 6 šol ima 327 učenc. Jezikovnih posebnih šol na Goriškem nimamo, razen kurza za hebrejščino, ki ga vzdržuje judovska verska občina v Gorici. Raznih zavodov ne bomo tu naštevati, ker njihov gojenci ne prihajajo že v poštev kot šolska mladina sploh. Med višja dekliska izobraževališča moramo prišteti sedaj licej pri šolskih sestrah in še par nadaljevalnih tečajev v „Šolskem domu“.

Ljudske in meščanske šole.

Javni meščanski šoli sta bili na Goriškem l. 1909 samo dve, obe italijanski. Ljudskih šol z italijanskim učnim jezikom je bilo 58, slovenskih 191, mešani dve in ena nemška. Zasebnih meščanskih šol ni bilo, pač pa je obstajalo 11 zasebnih ljudskih šol s pravico javnosti in 4 brez te pravice. Slovenske so bile štiri, nemške štiri. Nemški element se je pa od takrat očitno pomnožil in pokrepil. V ljudske šole s slovenskim učnim jezikom je hodilo skupno 24.865 otrok, v laške 13.967 in v nemške 165 otrok. Vsega skupaj je hodilo v javne ljudske šole v l. 1909 na Goriškem 39.661 in v zasebne šole 1.758 otrok brez gimnazije, realke in drugih srednjih šol.

Tu navedena števila dokazujejo, da šolstvo na Goriškem ni ravno zanemarjeno; do popolnosti pa manjka še jako veliko. Od leta do leta pa nastajajo novi zavodi, in z njimi rase in se širi vedno bolj izobrazba. Naj bi bilo naše ljudstvo tudi z naprejem v tem oziru vedno skrbno in naprežno, zakaj brez šol dandanes ne gre. Šolska izobrazba je prvi pogoj vsakemu narodnemu in gospodarskemu napredku, in le, ako bomo dovolj izobraženi, si bomo pomagali do boljše in lepše bodočnosti, ki jo je deležno le pridno, vztrajno in izobraženo ljudstvo. Posebno bi želeli, da se obrtni in trgovski izobrazbi posveča več pozornosti, zakaj ravno ti srednji stanovi pri nas še niso dovolj izobraženi, zato tudi ne dovolj razviti.

Največ sveta otrokom sliši Slave!

KOROTANSKI:

Koroški šolski sistem.

Žalostno je šolstvo koroških Slovencev; saj je znano zaradi svoje kurioznosti daleč preko koroških mej! Ne dela časti ne Nemcem, ki so ga ustvarili, ne vladni, ki ga vzdržuje in podpira ter dopušča, da se vrše od nemškonalne strani najhujša nasilstva in zakonolomstva nad ubogim slovenskim koroškim ljudstvom. Mnogo ran nam je že zadalo in nas utegne popolnoma zadušiti to šolstvo, za katero moramo prispevati z lastnim denarjem. Na dnoče in tisoče slovenskih otrok nam je že potujčilo in nam vrglo najhujše poturice in sovražnike lastnega naroda. Ta demoralizacija in to raznoročanje slovenske mladine se vrši s pomočjo podkupljenega in do skrajnosti sfanatiziranega učiteljstva, ki si jih je znala pridobiti nemškonalna stranka za najzanesljivejšo propagatorje nemškonalne politike, da ji danes slepo služijo kakor najzanesljivejša opora za vse protislovensko gibanje. Toda vključ vsemu temu koroški Slovenci nismo obupavali; stavili smo vse svoje upanje v pravičnost vlade ter smo bili trdno prepričani, da vladni krogi vendar enkrat izprevidijo velike krivice, ki se nam gode in da napravijo za vselej konec neznosnim in naravnost sramotnim razmeram. Posebno izpremembra v deželnem predstvedstvu nas je navdala z boljimi upi. Ti naši upi so bili upravičeni tembolj, ker so prihajali ob tej priliki z Dunaja glasovi, da je novemu deželnemu predsedniku od centralne vlade po-
verjena naloga, da ublaži narodnostni boj na Koroškem in doseže sporazum med Nemci in Slovenci. Toda hudo smo se mo-

tili! Bolj nego kdaj prej je zavladal na Koroškem nemškonalni terorizem, in človeku se dozdeva, kakor bi hoteli v naglici izvršiti svoje delo in vreči 100.000 koroških Slovencev v nenasično germansko žrelo in tako postaviti mostu do Adrije mogočen steber. Da jim pri tem prizadevanju najbolj služi šolstvo, o tem smo popolnoma prepričani, kakor se tudi ne sramujejo zlih dejanj, ki je ravno s pomočjo šolstva vršijo nad nami.

Na to pot zatiralcev koroških Slovencev, posebno še slovenskega učiteljstva, se je podal tudi deželni šolski svet, ki daleko ni več, kar bi moral biti vprico svoje vzvišene naloge, temveč je postal — kar jasno kažejo njega zadnji ukrepi — izvrševalna institucija nemškega „Volksrata“, tako da o koroškem deželnem šolskem svetu ni možno več govoriti o kakih normalnih razmerah, temveč je v njem zavladala popolna anarhija. Vsi ukrepi, posebno imenovanja in premeščanja učiteljstva stoje pod kontrolo in se vrše po iniciativah „Volksrata“, tako da je danes nemško vsako imenovanje, proti kateremu je vložil „Volksrat“ svoj — veto. Ne bomo tu na dolgo in široko razpravljali o neznanskih krivicah, ki se nam gode s te strani, temveč puščamo, naj govore dejstva!

Za razpisana nadučiteljska mesta v Globasnici, v St. Lenartu pri Sedmih Studencih in Grabštajnu, razpisana v mesecu januarju, se je prijavilo več prosilcev, in sicer za Globasnico trije: dva Slovenci in en nemškar, ki v vsakem oziru daleko zaostaja za slovenskimi prosilci. Od štirih kompetentov za St. Lenart je imel samo en, in sicer Slovenec, potrebnih izpitov iz slovenščine, katere znanje se je zahtevalo pri razpisu prostih dveh mest. Dasi je bilo pričakovati in bi odgovarjalo pravici, da bi imenoval deželni šolski svet Slovence, ker sta bila edina kvalificirana prosilca za razpisana mesta, in to tembolj, ker sta se občina in krajni šolski svet v Globasnici ter oni v St. Lenartu odločno zavzeli za imenovanje slovenskih prosilcev in se jim je tudi na merodajnem mestu obljubilo, da bo ustrezno njih željam — se je vendar zgodilo drugače.

„Volksrat“ je za vsako ceno hotel spraviti na omenjeni mesti nemškutarja; dasi nobeden njiju ni imel potrebnega izpita iz slovenščine, je imel dež. šolski nadzornik Benda, kot zvest izvrševalec „Volksratovih“ želj, pripravljene že tozadevne predloge. Ker se mu pa tako očitno kršenje zakona vendar ni posrečilo, si je pomagal na ta način, da je dež. šol. svet po petmesečnem cincanju in zavajanju prizadetih slovenskih grogov — čuje in strmitel! — v Gobasnico imenoval službenim potom (aus Dienstesrückichten), glede St. Lenarta pa odredil, da se ima mesto v treh mesecih ponovno razpisati. Medtem časom pa so dobili nemškutarski učitelji od „Volksrata“ obvestilo, da se naj v jeseni zgledajo k izpitu iz slovenščine in da z njega pomočjo in na njegov pritisk tudi gotovo prav dobro napravijo ta izpit, da bodo mogli biti imenovani pri ponovni kompetenci. Toda zgodilo se je še več: „Volksrat“ je — da za vse slučaje zasigura imenovanje nemškutarja za St. Lenart — ponudil to mesto nemškutarskemu nadučitelju Samesu v Bilčovsu, ki ima tudi potrebni izpit. Ker pa se je ta protivil, češ, da ima na sedanjem mestu bolj udobno in bi bil tudi materialno oškodovan (ker je sedaj občinski tajnik), mu je „Volksrat“ obljubil za to žrtev primerno nagrado!

Za nadučitelja v Grabštajnu pa je bil imenovan Nemeč ter so tudi tu prezrli slovenskega kompetenta, nadučitelja Horvata v Pontablju, ki ima celih 11 službenih let več nego imenovanec. Omenjena šola se sicer danes že prišteva k nemškim in tudi v razpisu niso zahtevali znanja slovenščine, dasi je med šolobiskujočimi otroci 234 trdih Slovencev in le 10 Nemcev (od priseljenskih staršev). Slovenec se sme dobiti tega mesta zato, ker bi utegnil tuimam izpregovoriti še kako slovensko besedo in bi tako oviral germanzatorični proces!

Pri tej priliki tudi ne smemo zamolčati šikan in preganjanja slovenskega učiteljstva od strani deželnega šolskega sveta in šolskih oblasti sploh. Nadučitelja Horvata, ki je vzoren mož v vsakem oziru in ima že 30 službenih let, je deželni šol. svet pred dvema letoma premestil iz službenih ozirov iz Čajne v Ziljski dolini v nemški Pontabelj samo zaradi tega, ker ni trobil v nemškonalni rog in je tuimam pokazal tudi svoje slovensko mišljenje. V teku dveh let je bilo to mesto trikrat razpisano (Horvat je vselej prošil zanje), a imenovanje še danes ni izvršeno! Tako visi nad ubogim, vestnim možem vedno Damoklejev meč in je celo nemški krajni šolski svet v Pontablju, uvidevši krivice, ki se mu provzročajo, energično protestiral proti takemu postopanju, s čimer je dal preganjanemu učitelju najlepše izpričevalo.

Ravno pred nedavnim časom sta bila tudi „iz službenih ozirov“ premeščena nadučitelj iz Lipe v Zilsko dolino in nadučitelj Maršnič od Drave vključ slovenskemu izpitu z dvojezične šole na nemško šolo v

Mali Št. Vid. „Volksrat“ se je hotel v tem primeru iznebiti dveh nadučiteljev, ki se nista hotela pokoriti nemškonalni komandi, in ju je nadomestil z agilnimi, nemškonalnimi agitatorji. „Volksrat“ pač prav dobro ve, da sta občini Lipa in Vernberg v slovenskih rokah in zato potrebuje zanesljivih in živahnih agitatorjev, ki bi pripravljali tla za lodoče volitve, da prideta doslej še slovenski občini na skrajni jezikovni meji v nemške roke! To je bil dež. šol. svetu povod za premestitev — iz službenih ozirov. Lahko bi navedli še več takih slučajev, a za danes naj zadošča! Tudi ne bomo dalje komentirali stvari, temveč prepuščamo slovenski javnosti sodbo o tem postopanju koroškega deželnega šolskega sveta. Slovensko državnozbornsko delegacijo pa nujno prosimo, da naj v bodoče tem razmeram posveča več pozornosti, nego je bilo to — žal — doslej! Ali res ni mogoče nikjer dobiti sredstva in poti, da bi se napravil konec takim razmeram? Ali je pa za koroške Slovence pravica res umrla?!

*Sovražnika se ne bojmo —
njegovega števila ne štejmo!*

IVAN DIMNIK, Trst:

Slovensko ljudsko in strokovno šolstvo.

Ljudsko šolstvo.

Dosedaj je bila navada, da se je slovensko šolstvo razmotrivalo večinoma le z manjšinsko-šolskega stališča ali pa, da brez primerjav s tujim šolstvom ni bilo razprave. — Danes hočem biti nekoliko izjemem in se omejim tesno in izključno le na slovensko šolstvo.

Naše ljudsko šolstvo bi moralo bazirati na avtonomiji občin z vsemi narodnimi pravicami, ki jim jih daje država.

Saj pravi člen XIX. drž. temeljnega zakona: „Vsi narodi so v državi enakopravni, in vsak narod ima nedotakljivo pravico, da brani in goji svojo narodnost in svoj jezik. Država prizna ravnopravnost vseh deželnih jezikov v šoli, uradu in javnem življenju. — V deželah, kjer je več narodov, naj se javne šole tako uravnavajo, da dobi vsak narod potrebne pripomočke, da se izomika v svojem jeziku, ne da bi se silil učiti se drugega jezika.“

Jaz smatram za vsako slovensko občino, kjer je večina prebivalstva slovenska, kot edino pravično in ustavno javno ljudsko šolo s slovenskim učnim jezikom.

Ni pa tudi vseeno, kaka je ta ljudska šola, in umestno pričanja Damaschke v svoji knjigi „Aufgaben der Gemeindepolitik“ poglavje o šoli s sledečim stavkom: „Pokaži mi šolo občine, in povem ti, koliko je vredna ta občina.“

Od avtonomije občine ni torej odvisna le šola v jezikovnem oziru, temveč občina ima tudi vpliv na razvoj in ustroj svoje šole.

In tako bi lahko rekli: Pokaži mi šolo slovenskega naroda, in povem ti, koliko je vreden ta narod!

In to šolo, ljudsko šolo slovenskega naroda, si hočemo danes tudi ogledati; ampak že sedaj povem, da bi delali slovenskemu narodu veliko krivico, če bi ga obsojali zaradi šolstva; zakaj kakor se krati avtonomne pravice našim občinam, posebno v narodnem oziru, tako imajo posebno glede šolstva občine še manj lastnih pravic in vpliva.

Tako se godi nam, in tako se godi vsem slovanskim narodom v Avstriji!

Splošno bi o kulturnem položaju slovenskega ljudskega šolstva lahko rekli, da je položaj šolstva vedno odvisen od položaja učiteljstva; zakaj mrtvemu zidovju šolskih poslopj da učitelj življenje, in le od njegovega duševnega razpoloženja in stanja je odvisno stanje šole; le od njegovega narodnega čustva in značaja je odvisno lice in značaj šole.

Vendar je važno za nas tudi število slovenskih šol po slovenskem in kak je njihov razvoj glede kategorij. Zato se poslužujem tudi statistik. Večinoma so zbrane privatno s pomočjo učiteljstva, le glede kranjskega šolstva navajam uradno statistiko iz leta 1911./12. Računati pa je, da so tudi druge statistike zanesljive.

Poudarjam pa, da so to samo take statistike, s katerimi se dosedaj še ni pečala širša slovenska javnost.

Preden pričnem s statističnimi navajanjem, naj opozorim še enkrat, da upoštevam tu le javne ljudske šole s slovenskim učnim jezikom, ker smatram le javno ljudsko šolo s slovenskim učnim jezikom kot edino pravično in edino ustavno šolo na slovenski zemlji, to je tam, kjer je prebivalstvo v večini po rodu slovensko.

Pri zadnjem ljudskem štetju so nas našli uradno vsega skupaj 1,252.940 Slo-

vencev. To štetje bazira na „občevalnem jeziku“, ki pa se nikakor ne sme enačiti z maternim jezikom, posebno ne v obmejnih krajih. Če bi nas torej štetli po materinem jeziku ali po rodu, bi nas morali naštetiti mnogo več.

Na posamezne dežele pripada:

na Kranjsko	490.978	Slovencev,
„ Štajersko	409.684	„
„ Goriško	154.564	„
„ Koroško	82.212	„
„ Trst	56.916	„
„ Istro	55.134	„

ostalo na druge avstrijske kronovine.

Dežele sem torej uredil po številu Slovencev, in števila so navedena po uradnem štetju. — Interesantne so številke, ki kažejo koliko javnih ljudskih šol s slovenskim učnim jezikom je v teh deželah in kako neporodno je razmerje slovenskih prebivalcev v primeri s številom šol.

Javnih ljudskih šol s slovenskim učnim jezikom je:

na Kranjskem	318.
„ Štajerskem	286
„ Goriškem	193
„ Koroškem	31
v Trstu	10
v Istri	34

Koroška torej, ki ima čez 80.000 Slovencev, ima samo tri javne ljudske šole s samoslovenskim učnim jezikom; Trst, ki ima skoro 60.000 Slovencev (seveda po uradnem štetju), jih ima 10; a Istro, ki ima — naštetih! — najmanj Slovencev od teh dežel, t. j. čez 50.000 Slovencev, ima 34 javnih ljudskih šol s samoslovenskim učnim jezikom. Torej si je slovensko šolstvo in prebivalstvo v teh deželah ravno v nasprotnem razmerju.

Tu se torej vidi, kako vlada štiti drž. osnovne zakone, da pripušča na Koroškem protustavne utraktivistične šole in da tržaškim Slovincem ne pripomore do tolikega šolstva, kolikor jim gre po številu prebivalstva. — Tako dovoljuje c. kr. vlada raznarodovati slovenske manjšine in v koroških občinah celo večine s krivičnim šolskim sistemom; na slovenski zemlji pa živi in umetno vzdržuje Nemce in nemške šole z državno pomočjo.

Da pa bo jasnejša slika, pogledimo, koliko Slovencev prihaja v posameznih deželah na vsako javno ljudsko šolo s slovenskim učnim jezikom! Na eno javno ljudsko šolo s slovenskim učnim jezikom pride:

na Kranjskem	1.288	Slovencev,
„ Štajerskem	1.432	„
„ Goriškem	800	„
„ Koroškem	27.404	„
v Trstu	5.691	„
v Istri	1.621	„

Ker smatram edino šolo s slovenskim učnim jezikom za zmerno, dati našemu otroku zadovoljiv pouk v materinščini, zato nam ta statistika razlaga naravnost nebovpično krivico, ki se godi slovenski deci — posebno v obmejnih deželah. Na Koroškem pride na eno slovensko šolo čez 27.000 Slovencev, v Trstu skoro 6000, v Istri skoro 2000; edina Goriška je še dokaj ugodna glede števila šolstva, kjer pride na eno slovensko šolo 800 Slovencev in presega v tem oziru ta dežela celo Kranjsko, ki jo je smatrati kot samoslovensko deželo.

Pripisovati je to v prvi vrsti večji kulturni in narodni zavednosti občin in popolni avtonomiji okrajnih šolskih svetov, v čimer se goriška deželna šolska zakonodaja razlikuje od šolske zakonodaje drugih kronovin.

Ako štejemo na 100 Slovencev 25 šolo-obveznih otrok, tedaj pride na eno javno ljudsko šolo s slovenskim učnim jezikom povprečno:

na Kranjskem	300	otrok,
„ Štajerskem	350	„
„ Goriškem	200	„
„ Koroškem	6.850	„
v Trstu	1.300	„
„ Istri	400	„

To razmerje odgovarja razmerju po številu prebivalcev.

Poleg javnih šol v smislu zakona imamo pa še drugo šolstvo s slovenskim učnim jezikom. To so šole za silo, ekskurende, naše obrambne obmejne šole in zasebne šole, ki so po večini v zasebnih — samostanskih rokah.

Tako imamo na Kranjskem še 23 zasilnih šol, katerih nekatere so nastanjene celo nad hlevi in gostilniškimi prostori; nadalje 20 ekskurend in 10 zasebnih ljudskih šol s slovenskim učnim jezikom, ki so pa vse v samostanskih rokah. Torej se na narodno vzgojo v njih ni niti najmanj zanesti.

Na Štajerskem imamo še 7 ekskurend s slovenskim učnim jezikom in eno zasebno šolo Ciril-Metodove Družbe, t. j. 2 rarednica na Muti. (Ta statistika bo morda malo romanjkljiva, ker nisem imel zadostnih podatkov pri roki!).

¹ Št. Jakob v Rožu, trirazrednica; Sele pri Borovljah, enorazrednica; Jezersko, enorazrednica.

² To razmerje odgovarja tudi uradnim statist. podatkom.

Na Goriškem je 1 šola za silo, 7 šol s potovalnimi učitelji, 14 ekskurend in 6 zasebnih šol, med njimi 2 v rokah C. M. D., t. j. na Blanči pri Gorici in v Krmini.

Na Koroškem ni, razen ene C. M. štiri razrednice v St. Rupertu pri Velikovcu, nobene zasebne in ne zasile šole s samoslovenskim učnim jezikom.

V Trstu ni v mestu nobene javne ljudske šole s slovenskim učnim jezikom. C. M. D. vzdržuje tam 4 zasebne ljudske šole s slovenskim učnim jezikom, in sicer: Deško petrazrednico na Acquedotto in istotam dekliško 7 razrednico ter deško 6 razrednico in dekliško 6 razrednico pri Sv. Jakobu.

V Istri imamo še s slovenskim učnim jezikom 4 ekskurende, 2 pomožni šoli in 5 šol za silo.

A še en tip šol imamo, ki nam ga hočejo na vsak način vsiliti kot „slovenske“ šole; to so utrakvistične, dvojezične ali, kakor jih uradno zaznamujejo, „slovensko-nemške šole“. Naj se pomudim nekoliko še pri tem najbolj protizakonitem šolstvu.

Utrakvistične šole so po členu XIX drž. osn. zakona smatrati že v narodnem oziru za protiuslavne. Posebno jih je pa takim smatrati na Koroškem in Štajerskem. To namreč niso v teh deželah šole s slovensko-nemškim učnim jezikom, kakor jih uradno označujejo, temveč so javne ponemčevalnice in raznarodovalke slovenskih otrok. Na teh šolah sliši slovenski otrok le v prvem razredu kako slovensko besedo, da se na podlagi nje priuči nemščine. Poučujejo pa tu le zagriženi nemški učitelji, ki niti iz slovensčine niso izprašani in često tudi slovenski ne znajo.

In koliko je takih šol na slovenski zemlji?

Na Koroškem imamo na slovenski zemlji za 82.000 Slovencev 84 utrakvističnih šol, t. j. raznarodovalke slovenske dece. Poleg tega pa še 4 ekskurende in 2 slov.-nemški šole za silo. Vse te šole bi morale biti slovensko-nemške, in na njih bi morali biti nastavljeni učitelji, ki so izprašani tudi iz slovensčine. Vendar temu ni tako! Koroški učitelji mi piše o tem: Na slovenskem ozemlju je 84 uradno priznanih slovensko-nemških šol, ki imajo to označbo kot take od šolske oblasti. Vendar nihče ne reče nič, če se slovensčine na teh šolah ne goji prav nič. Tudi od učiteljev na teh šolah se ne zahteva, da bi morali biti izprašani iz slovensčine. Dasi so to šole po večini slovenskih občin, vendar se te ne potezajo za svoje pravice; zgodi se pa često narobe, da se na pritisk nemške nacionalnih agentov izrečejo popolnoma slovenske občine — za samonemško šolo. Tako se zgodi, da imamo potem v popolnoma slovenskih občinah in na slovenskem ozemlju na Koroškem toliko samonemških ljudskih šol. (Čez 46!)

Na Štajerskem imamo vsega skupaj 6 utrakvističnih šol in od teh: 2 enorazrednici, 3 dvorazrednice in eno 3 razrednico.

Slovenske občine bi morale v vseh teh krajih zahtevati, da imenujejo na te šole le učitelje, ki so izprašani iz slovensčine; nadalje pa tudi, da se uvede slovenski učni jezik.

Sedaj hočem premotriti še razvoj in položaj slovenskega ljudskega šolstva na podlagi statistike o kategorijah slovenskih šol v posameznih kronovinah.

V posameznih kronovinah je od javnih ljudskih šol s slovenskim učnim jezikom:

Od šol	na	od teh je — razrednic							
		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
381	Kranjskem ³	170	103	41	37	19	8	1	2
286	Štajerskem	37	64	65	53	43	23	1	—
193	Goriškem	117	57	9	7	3	—	—	—
3 (84) ⁴	Koroškem	2 (21) ⁴	(32) ⁴	1 (25) ⁴	(6) ⁴	—	—	—	—
10	v Trstu z o.	—	—	1	—	9	—	—	—
34	v Istri	14	18	2	—	—	—	—	—

V odstotkih, okroglo računano, bi prišlo na vsako deželo od posameznih kategorij:

Dežela	100 %	% na — razrednico							
		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
Kranjska	381	44	27	11	10	5	2	0.3	0.5
Štajerska	286	13	22	23	18	15	8	0.3	—
Goriška	193	60	30	5	3	2	—	—	—
Koroška ⁵	3	—	—	—	—	—	—	—	—
Trst z o.	10	—	—	10	—	—	90	—	—
Istra	34	40	55	5	—	—	—	—	—

³ Po uradni statistiki iz l. 1911.

⁴ Utrakvistično šolstvo.

⁵ Je izveza, ker so abnormalne razmere v slovenskem šolstvu.

Po kategorijah ima najrazvitejše šolstvo Trst, če smatramo kot normalno petrazrednico; potem pride Štajersko, nato Kranjsko, dalje Goriško in Istra, katere slovensko šolstvo je doseglo razvoj le do tirazrednice.

Koroške kot z abnormalnim slovenskim šolstvom nisem mogel upoštevati. Višji razvoj je pa dosegla Štajerska s sedemrazrednico in Kranjska z osemrazrednico.

Po enorazrednicah pa lahko sodimo malorazvitost šolstva. V tem oziru je Goriška najslabša, ker pripade 60 % njenega šolstva na enorazrednice. Potem je Kranjska, nato Istra in slednja Štajerska, ki je po kategorijah na najvišjem mestu. Trsta z okolico nisem mogel pri tej zvrstitvi upoštevati, ker so tu druge zahteve in razmere kot v industrialnem kraju s popolnoma mestnimi razmerami — tudi v okolici.

Glede na vse te podatke in statistike pridemo do sledečih rezultatov:

1. Število javnih ljudskih šol s slovenskim učnim jezikom je še premajhno, ker pripada preveč slovenskih prebivalcev na eno šolo. Slovenske občine naj delujejo na to, da se število teh šol pomnoži; povsem abnormalno je njih število na Koroškem in v Trstu.

2. Utrakvistične šole so smatrati kot protiuslavne, zato je dolžnost države in nje vlade, da jih odpravi.

3. Na mestih ekskurend in zasilnih šol je ustanoviti javne ljudske šole.

4. Razvoj javnih slovenskih ljudskih šol je še premajhen. Na deželi enorazrednice kakor v mestu tirazrednice ni smatrati še za popolno in zadostno ljudsko šolo. Slovenske občine naj delujejo na to, da se njih šolstvo povzdigne na kolikor mogoče najvišjo stopnjo kategorije. Hvaležno nalogo bi tudi prevzele C. M. podružnice kot naše narodne šolske korporacije, če vzamejo to delo v svoje področje, da vplivajo na občine in povzdignejo tako slovensko ljudsko šolstvo.

5. V krajih, kjer Slovenci vzdržujemo in snujemo svoje zasebno ljudsko šolstvo, je dolžnost države, da preskrbi za slovenske javne ljudske šole.

manj eno meščansko šolo za vsak okraj, imamo na Kranjskem edino v postojanskem okraju meščansko šolo, ki odgovarja vsem zahtevam glede na narodnost i. dr.

Sramotno je to, da imamo Slovenci na lastni zemlji več nemških meščanskih šol — kakor slovenskih!

Z ozirom na te podatke moramo priti do sledečih rezultatov:

1. Važnosti meščanskega šolstva ni mogoče dovolj preceniti. Slovenci moramo gledati, da osnujemo čimveč meščanskih šol trgovskega in obrtnega značaja. V obmejnih krajih kolikor mogoče z žrtvijo posameznih slovenskih občin; na Kranjskem naj se pa izvede § 5. dež. šol. zakona z dne 29. aprila 1873. l. in naj se deluje na izpremembo zakona z dne 19. decembra 1874. l. v toliko, da iste stroške, ki jih nosi dežela za ljudsko šolstvo, prevzame tudi za meščansko šolstvo. — Nujno so potrebne meščanske šole v Trstu in Ljubljani, kjer naj se pospeši že pričetno pripravljeno delo.

Strokovno šolstvo.

Žal, da so mi bili podatki ravno pri tem poglavju najbolj otežkočeni.

Glede strokovnega šolstva imamo Slovenci zaznamovati počasen razvoj. Dasi je tudi na naši zemlji dokaj strokovnih šol, vendar so vse po večini — nemške. V zadnjem času se je pa pričelo prav ugodno razvijati naše obrtno šolstvo.

V Ljubljani imamo javno c. kr. državno obrtno šolo, ki jo učni načrt označuje kot delovno šolo mehaniško tehniško, stavbne in umetno-obrtno smeri. — Ta šola obsega sledeče oddelke: Delavsko šolo za mehaniško-tehniške obrti; stavbno obrtno šolo; mojstrsko šolo za stavbno in pohištveno mišarstvo; strokovno šolo za leseno in kamenno kiparstvo; specialne tečaje za obrtnike; javno risarsko in modelirsko šolo; strokovne tečaje za nadaljno izobrazbo učiteljstva na obrtno nadaljevalnih šolah.

Prav pridno se tudi snujejo obrtne nadaljevalnice, ki so dosegle prav v zadnjem času po zaslugi vladnega svetnika Iv. Šubica velik napredek. Teh šol s slovenskim učnim jezikom imamo:

na Kranjskem 24,
„ Goriškem 5
„ Štajerskem 11
v Trstu 1

Skupaj torej . 41!

Med temi je 7 šol za posamezne stroke, druge pa so splošne obrtne nadaljevalnice.

Bolj zadej in bolj v povojih je naše trgovsko šolstvo.

V tem oziru imamo Slovenci edino eno javno trgovsko šolo s slovenskim učnim jezikom, t. j. dež. trgovska šola v Ljubljani. V Trstu pa imamo vzorno privatno slovensko trgovsko šolo.

Več imamo trgovskih tečajev, od katerih so slovenski v Ljubljani trije.

Tudi trgovskih nadaljevalnic imamo več, a še premalo. V Ljubljani vzdržuje gremij trgovcev tirazrednico, v Idriji in Metliki je pa ta šola združena z obrtno nadaljevalnico.

Nadalje imamo nekaj strokovnih šol s slovenskim učnim jezikom za klekanje čipk, to so državna taka šola v Idriji, nadalje v Dol. Otlici, v Čepovanu in v Bovcu na Primorskem.

Imamo tudi kmetijsko in gozdarsko šolo na Grmu in v Gorici s slovenskim učnim jezikom.

Samostojne gozdarske šole s slovenskim učnim jezikom nimamo.

Tako menim, da sem s strokovnim šolstvom pri nas končal. Naševal bi pač lahko še nemške strokovne šole na naši zemlji, vendar to ni danes moj smoter.

Končujem!

Premotril in navedel sem današnje stanje onega tipa slovenskega šolstva, ki je za nas Slovence kot za 60 % agraren in proletarski narod najvažnejši. To je šolstvo, ki ga mora pasirati večina našega naroda, torej od katerega je odvisen temelj splošne naše narodne izobrazbenosti.

Če so v javnosti pri nas toliko razmotrivali in poudarjali srednješolsko vprašanje, je to vprašanje za danes le za nas tolike važnosti, kolikor pride narodni moment v poštev. Inteligence imamo dovolj! Danes je le nujna potreba še edino ustanovitev realne gimnazije s slovenskim učnim jezikom za Slovence v Trstu in sloveniziranje srednjih šol na naši zemlji.

Več praktičnosti za nas ima zahteva realk; povsem kot zastarel tip imamo pa smatrati gimnazijo, ki ji je tip realnih gimnazij odvzel pomen za današnje čase. Zato mora tudi zahteva realnega študija in poklicov, do katerih dovaja ta, dobiti tudi v naši javnosti prednost pred gimnazijskim študijem.

Od zahteve visokošolskega vprašanja ne odnehamo!

Nujno pa nam je potreba sedaj skrbeti za šolstvo, ki dovaja k praktičnim poklicem. Tega nam manjka, to imamo zanemarjeno

ali pa v tujih rokah. Nam manjka inteligentnih in izobraženih obrtnikov, ki bi glede fine izdelave lahko delali konkurenco tujim firmam. Tudi slovenski obrtnik se ne more izsolati na šolah z njemu tujim učnim jezikom tako, kakor se lahko izvežba in razvije svojo nadarjenost na šolah z materinim učnim jezikom. Često mu je ravno to jez, ki mu prepreči pot do višjega strokovnega šolanja.

In slovenskemu agrarcu, ki pasira po večini le ljudsko šolo, ni mogoče razviti lastnih agrarnih zmožnosti in podjetij, ker mu manjka strokovne izobrazbenosti. In kje naj jo dobi, če mu pouk v tujem učnem jeziku onemogočuje dostop do višje strokovne izobrazbenosti!

Za par Nemcev nam hočejo utrakvizirati skoro vse naše šolstvo; par Nemcem na ljubo mora večina Slovencev na marsikaterem zavodu prisostvovati pouku z nemškim učnim jezikom; velike množine Slovencev pa v naših obmejnih srednješolskih in strokovnošolskih zavodih ne dobe niti te pravice, da bi se jim osnovali slovenski oddelki.

Pa par gimnazij bi nam Nemci še privoščili, ker te vrste inteligenca njim ne škoduje mnogo. Bolj pa se boje nam dati šol, ki bi dovajale mase našega naroda do praktičnih poklicev, kjer bi s solidnim delom lahko izpodirali tujca z naše zemlje. Kaj je njim konkurirati s slovenskim uradnikom, naj ima magari celo vrsto gimnazijskih in drugih izpitov in šol, če mu pa ne puste do mesta, ki ga z lahkoto zasedejo oni! Če ne dobe primerne službe — ni nič! Profesor mora čakati na prosto mesto; ako ga nikjer ne rabijo, ne dobi službe. On ne more pričeti poučevati na svojo roko proti onemu, ki je v službi, da bi ga izpodrinil.

Obrtnik pa, ako je soliden, lahko konkurira s svojim tekmečem. On lahko izpodrine tudi starejšega tekmeča, ako je bolj izšolan. Njemu ni potreba čakati na izpraznjeno mesto. Tako si zagotovi sebi obstanek, slovenskemu narodu pa dobi eno mesto, ki je bilo prej zastopano s tujcem.

Na podlagi današnjega šolstva se nam narod diferencira v dva dela. Iz ljudskega šolstva se nam rekrutira kmetiški stan, iz srednjih šol pa inteligenca — uradništvo. Srednji stan se nam pa vedno bolj in bolj izgublja, ker primanjkuje strokovnih kurzov in šol v domačem jeziku, da bi bile šole dostopne večini slovenskega naroda. S tem smo narodno močno oškodovani.

Kar z dobrim uspehom konča danes ljudske šole, se tlači v gimnazije, iz katerih le redki pridejo v strokovne šole, ko dosežejo zadostno znanje v tujem jeziku.

In vendar je srednji stan za nas tako eminentne važnosti, da ga ne moremo nikdar dovolj preceniti. To pa z narodno ekonomskega stališča. — Privič nam je ta stališče močan narodno gospodarski temelj, drugič je trden element za ohranitev in osamosvojitve narodnostne ideje in tretjič, nam je vez med inteligenco in kmetiškim ljudstvom.

Trditi si upam celo, da nam je visoko strokovno izšolan srednji stan v obmejnih krajih bolj siguren in zanesljiv narodni element, nego uradništvo; ker naših obmejnih mest, ki so danes poltlačena, ni preplavilo toliko tuje pradištvo kakor tuja obrt in trgovina. S tujim kapitalom je prišla tuja nacionalna ideja, ki je izpremenila nacionalno lice mestu.

Na podlagi podanih podatkov pridemo do sledečih rezultatov:

Obče glede strokovnega šolanja je potreba konstatirati:

1. Da je v današnji industrialni konkurenci neobhodno potreba čim višje izobrazbenosti, zato je podpirati vsestransko strokovno šolstvo ter zahtevati izpopolnitev našega sedanjega trgovskega in obrtnega šolstva.

2. Čim višje strokovno izšolanje nam omogočuje dostopnost tudi do vseh višjih mest v uradih i. dr., kjer se zahteva strokovno obrtno ali trgovsko izobrazbenost; trgovcem in obrtnikom pa omogočuje tudi dostop do prvih mest na trgovskem in obrtnem trgu.

3. Gojiti je slovenski strokovni jezik; zato je smatrati šolanje v materinščini tudi v strokovnem šolstvu kot pravilo.

4. Z narodno ekonomskega stališča je smatrati takozvani srednji stan za naš narod neprecenljive važnosti, ker lahko tvori ravno ta stan močno gospodarsko in narodno silo našega naroda; zato je delovati z vso silo na pomnožitev in okrepitev tega stanu v našem narodu. To nam je za sedaj edino nadomestilo za veliko industrijo.

Specialno glede strokovnega šolstva pa je potreba poudarjati:

1. Slovenci moramo obrtno šolstvo še bolj razširiti kot dosedaj; v ta namen naj se zasnujejo v vsakem večjem obrtnem kraju, kjer le mogoče, obrtne nadaljevalnice — da s tem dobimo čimbolj izobraženo in strokovno izvežbano obrtništvo; v Trstu — kot največjem slovenskem obrtnem mestu — naj pa država ustanovi tudi slovensko obrtno šolo.

¹ Seveda v pomenu te besede, ki je za nas primeren.

2. Tudi trgovsko šolstvo se mora pomnožiti; v ta namen je snovati trgovsko-nadaljevalne šole za trgovske vajence vsaj v vseh slovenskih mestih; poddrževanje privatne slovenske trgovske šole, odnosno ustanovitve trgovske akademije v Trstu je pa smatrati kot občasno slovensko zahtevo.

NAŠ NARODNI NIŽJEŠOLSKI PROGRAM.

Če združimo točke ob koncu vsakega poglavja, dobimo v celoti naš narodni nižješolski program za bližnjo bodočnost. Obče glede tega šolstva v kulturnem oziru pa bi se prilagodil izvajanjem dr. Lončarja v njegovi brošuri "O šolski reformi" (str. 4.), kar nekako izpopolnjuje ta narodni šolski program. Za svojo osebo — brez odgovornosti kogarkoli — odobrujem in navajam ta program v celoti z vsemi točkami ter malimi dostavki.

KULTURNO ŠOLSKI PROGRAM.*

1. Izreka se za svobodo pouka in izobrazbe otroka, t. j. šola omogočuj, da razvije otrok svobodno svoje zmožnosti in svoje sile, ki spe v njem.

V to svrhu zahteva: Pouk se ima vršiti v materinskem jeziku; število otrok v razredu je čim bolj znižati; ustanoviti je šole za slaboumne, malo nadarjene, telesno pohabljenе in duševno zanemarejene otroke; odstraniti je olajšave šolskega obiska; preprečiti je izrabljanje šoloobveznih otrok pri delu; odpraviti je šolnino in takse ter dati otrokom šolske potrebščine zastonj; uvesti je šolske zdravne ke.

2. Izreka se za svobodo učitelja, t. j. skrbeti za to, da dobimo kar najpopolnejše vzgojevalce.

V to svrhu zahteva: Višjo, akademično izobrazbo učiteljstva, t. j. sedanji zastareli sistem učiteljske se pretvori v pedagoške akademije z moderno znanstveno podlago po vzorcu dr. Drtine; učiteljstvo mora postati pedagoško neodvisno; istotako je smatrati učitelja za neodvisnega, svobodnega državljan; učiteljstvu je zagotoviti brezskrbno gospodarsko in gmotno stanje, ki mora biti najmanj enako štirim nižjim činovnim razredom državnih uradnikov.

3. Izreka se za svobodo šolske organizacije, t. j. svobodo staršev, ki pošiljajo otroke v šolo, svobodo pouka in šole same.

V to svrhu zahteva: Uvedbo splošne enake volilne pravice v vse zakonodajne in avtonomne zastoje; demokratizacijo in avtonomijo šolstva; svobodo vede in pouka, njih osvoboditev od konfesionalnega vpliva in v to svrhu ločitev šole od cerkve — s predpogojem države od cerkve.

Vsi eno — vsak je vse:
in to smo mi!

STAROGORSKI:

Donesek k brošuri „Dejanja govore“.

Nekaj mesecev prezgodaj je izšla brošura „Dejanja govore“. Če bi jo izdali danes k petindvajsetletnici Zaveze, bi bila za eno poglavje obsejnejša. In sicer: Današnja nadzorovanja najnovejših nadzornikov. Ker je pa že izdana in tudi razposlana širom naše ožje in širje domovine ter preko te meja v raznih jezikih, ne preostaja nič drugega, kot da ta dodatek prinese naše glasilo ob petindvajsetletnici Zaveze, da naši bratje Čehi, Poljaki, Srbi in Hrvatje zvedo, v kakšnih razmerah se nahaja ljudskošolstvo v dvajsetem stoletju na Kranjskem pod žezlom vsemogočnega S. L. S. In to poglavje, ki sicer za nas ni nič novega, naj govori o najnovejših inšpekcijah novih gospodov nadzornikov.

Če pride ta ali oni vrhovni šef pregledat, oziroma nadzorovat sebi podrejeni urad, tedaj je njegova prva pot v urad, da se predstavi predstojniku dotičnega urada ter pove, čemu je prišel. Šele, ko je podrejeni mu urad vsaj deloma pregledal ali pa se vsaj zgledal v njem, bo napravil obisk pri predstojnikih drugih uradov, oziroma bolj znamenitih in vplivnih osebah v kraju. Tako postopanje se imenuje takt, dostojnost. Tak šef si s svojim primernim taktičnim nastopom takoj pridobi podrejeno uradništvo na svojo stran, ki, uvaževaje strogo objektivnost in dobrohotnost, četudi tuintam po potrebi v obliki navidezne strogosti, upošteva vse nasvete in zahteve svojega šefa ter tekmuje v poslovanju med seboj, da bi bil urad vsestransko vzoren. To je pa le pri takih uradih mogoče, kjer so predstojniki v vsakem oziru strogo pravični in upoštevajo le resnično delo in sposobnost, uvaževaje pri tem vse ovire in zapreke. Pa kakor je to potreba pri drugih uradih, toliko bolj je to potrebno na šolskem polju, pri učiteljstvu. Učitelj deluje in živi pod vse hujšimi razmerami, pod vse drugim miljejem nego drugi uradništvo. Uradnik ima opraviti večinoma le z duševno

že zreli materijalom, dočim ima učitelj ta materijal šele oklesati, pripraviti sposobnega za življenje. In kjer so uradi, tam je navadno tudi primerna družina, da se človek po delu odpočije in razvedri ter nabere novih moči za prihodnje delo naslednjega dne. Vse drugače je navadno in večinoma delovanje učiteljevo. Zapušen in oddaljen od sveta, nobene družine, da bi dobil po trudapolnem delu razvedrila in pravega odpočitka. Preprosti in morda tudi dobri ljudje, med katerimi živi, sami zahtevajo od njega naukov, nasvetov in gotove čase tudi razvedrila. In kdo poreče: Knjiga, kaj pa ta? Res je, veliko ta nadomesti, a preveč gojena ali čitana le utruji in treba je snov prebaviti, preresetati, kako in kaj jo je uporabljati. In nazadnje je knjiga le mrtva črka in živa beseda. Če kdo, je učitelj, ki potrebuje od časa do časa razvedrila. V nobenem stanu ni tako potreba dobrih svetovalcev z dobrimi, očetovskimi nasveti, z dobrohotnim spodbujanjem k delu za napredek ljudstva in naroda, ko ravno v našem učiteljskem poklicu. Zakaj učitelj — osamljen, zapušen postane sčasoma čmeren, nervozen. Z učiteljem vred postaja pa taka tudi šola. In uspehi so seveda klasificirani od strogega strankarskega nadzornika z nezadovoljnim redom. Tak nadzornik zasluži sam tako kvalifikacijo. Če je mož na svojem mestu, ko pride na tako šolo, bi se moral takoj sam sebe vprašati: „Nisem li morda tudi sam kriv; ne dajem li pravih nasvetov in spodbude učitelju, ga li premalokrat obiščem ne kot strog in krivičen sodnik, ampak kot dober in pravičen oče?“ V takih krajih bi se moral nadzornik v taki lastnosti večkrat pokazati ne kot kak pikolovec, ampak kot dober svetovalec z dobrimi nauki, nasveti, ki jih je pridobil na drugih ugodnejših krajih. S tem bi prinesel nekako novo življenje za učitelja in šolo v dotični kraj. In takega nadzornika vsak le malo z učiteljskim duhom naveden učitelj kar težko pričakuje v nadi, da zve to in ono, ga vpraša o tej in drugi težki, kako jo premagati. Ali tak nadzornik mora biti cel mož. On mora biti na svojem mestu popolnoma; mora biti trden značaj, v uradu, pri nadzorovanju in sploh pri svojem poslovanju obdržati in obvladati največjo nepristranost. In naj bo že potem v svojem zasebnem življenju kateregakoli političnega naziranja. Ne sodi ne učitelj v šolo, ne uradnik v urad, ki ne more in ne zna brzdati svojega mišljenja napram drugače mislečemu. Se toliko manj sodi tak neizobraženec na mesto okrajnega ali celo dež. šol. nadzornika. Prej smo rekli, da je tak neizobraženec. Žal, da imamo zdaj na Kranjskem kot okrajne šolske nadzornike tudi take vrste ljudi. So to ljudje, ki nimajo najmanjših pojmov o res pravih dolžnostih okrajnega šolskega nadzornika. O kakem taktu, kakor smo začetkoma omenili pri drugih uradih, škoda vsake besede. Prva pot, ko pride v sleherni kraj, drži v župnišče. Tu zve najprej o vseh slabostih in malenkostih, ki jih ima učitelj. Šola, ta je postranska stvar. O tej soditi ljudje s takimi sposobnostmi tudi niso zmožni, pa ne zaradi prepričanja izven urada. Glavno je, je li učitelj pokorni sluga župnikov ali kaplanov in če že več metrov pred njima pade ponižno na kolena. Potem, ali zahaja v gostilnice, ki duhovnim gospodom niso po volji. To in slično je merodajno za njegovo kvalifikacijo. Vse drugače je, seveda, pri nam nasprotno mislečih. Posebno, če je kaka redovna šola, tu je vse v najlepšem redu, najboljši uspehi skratka, vse pretirano, da se zdi celo možem drugih nazorov od nas že smešno.

Ob sebi je razumljivo, da pri takih razmerah in okolnostih ne more biti napredka. Ravno nasprotno. Ko vidi učitelj, kaj in kako cenijo njegovo res trudapolno delo, postane apatičen. Opravlja službo nekako mehanično. Saj si misli: Naj delam še tako pridno, saj je vse zaman; pri sedanjih razmerah tako nimam nič pričakovati, ako ne posnemam nadzornika in ne postanem strankar in neznačaj!

Žalostno je, a resnično. Žalostno za šolo in narod, ker take razmere slabo vplivajo na mladino, ki ima kaj bistro oko. Tako je, kjer postavljajo na taka mesta političsko pronsirane strankarje. Prejšnje čase je bilo drugače tudi na Kranjskem. Pri izbiranju nadzornikov so gledali v prvi vrsti na zmožnost. Izбира predlaganih in sodba o sposobnostih je bila nekako neomejena domena deželnega šol. nadzornika. Seveda, danes je to drugače. Prva in največja šolska oblast v deželi je deželni odbor. Deželni šolski svet, oziroma deželni šef ima v njem še toliko veljave, da sme še predsedovati formalno; moči pa nima nič več kot zastopnik stolnega mesta ljubljanskega.

Menda je ni kronovine v našem cesarstvu, kjer bi bila moč in veljava v eni ali drugi korporaciji tako neznatna, ko ravno v deželnem šolskem svetu kranjskem. Da je vrv tako močno zadržana okrog vratu, tega so si sami krivi, in menda to že sami spoznavajo, če še ne v Ljubljani, pa na Dunaju.

Cudnega tedaj ni prav nič, če se gode take nepostavnosti pri podrejenih, in so da-

našnja šolska nadzorovanja nadzorovanja učiteljevega zasebnega prepričanja, a ne v resnici tega, kar bi morala biti, t. j. šole in nje napredka in uspehov. No, preboleli smo že marsikaj, pa bomo še to. Imeli smo že razne nadzornike omahljivce, pa so šli, a značajno učiteljstvo je še vedno ostalo. Razsajali so okrog njega že dru. i viharji, pa ga niso podrli. Tudi sedanji gospodje, ki imajo čast nositi začasni naslov c. kr. okrajnih šolskih nadzornikov, nas ne bodo ugonobili v kljub vsem krivicam in vsem zahrbtnim intrigam raznih farovžev. Tudi ne pišemo iz namena, kakor nasprotniki teh institucij. Kaj še! Odločno smo za to ureditev. Se več! Mi smo za to, da se delokrog tega urada po obsegu zmanjša, da more res popolnoma posvetiti svoji nalogi, kakor smo prej opisali.

A duh — sokolu drznemu
soroden,
ne kloni se, četudi je potr! —
Značaj ponosni vedno mu
svoboden —
prostost je njemu geslo ali smrt!

Statistika srednjih šol na Slovenskem in v Istri.

Po letnih izveštjih.

(Dalje.)

Neobligatna slovenščina.

Slovenščino kot prost predmet poseča vsega skupaj 422 gimnazijcev in 161 realcev, hrvaščino 59 gimnazijcev in 74 realcev. To je ravno dovolj za uradniški naraščaj v teh deželah, tako da bodo Slovenci in Hrvati še težje dobili službe in v njih napredovali, ako se razmere temeljito ne izboljšajo. Na mnogih zavodih so učili neobligatno slovenščino učitelji brez strokovne kvalifikacije, na nemški gimnaziji v Ljubljani celo Nemec, seveda brez usposobljenosti za slovenščino kot predmet. Splošno pa se dozdeva, da so šolske oblasti bolj naklonjene neobligatni slovenščini kakor obligatni. Na nemški gimnaziji v Ljubljani se je uvedel nov učni načrt za neobvezno slovenščino in odobril z ministrskim odlokom od 24. X. 1910., štev. 36.651, ter so se dovolili 4 tečajev z odlokom od 28. X. 1910., štev. 42.754. V prvih dveh oddelkih, ki sta za 4 nižje razrede, so po 3 ure na teden, v zadnjih dveh po 2 uri, v celem torej 20 ur, to je 2 uri več kakor na kranjskih državnih gimnazijah za obligatno slovenščino. Tudi se je stvar kaj hitro rešila: nemška gimnazija se je leta 1907. osamosvojila, šele v šolskem letu 1911./12. izpolnila na 8 razredov in je že jeseni 1910. imela definitivno urejen pouk neobvezne slovenščine; memorandum slovenskih profesorjev iz leta 1904. o obveznem pouku slovenščine pa še ni rešen.

Podporništvo.

Dohodki posameznih podpornih društev so seveda neenaki, a tudi ne sorazmerni s številom dijakov. Viri dohodkov so jako različni. Nekateri zavodi imajo že velike glavnice, od katerih dobivajo precejšnje obresti; v tem oziru prednjačita gimnazija in realka v Celovcu. Drugi vir dohodkov so darila javnih korporacij, denarnih zavodov, raznih velikih podjetij, imovitih posameznikov, prispevki članov ter čisti dobiček raznih prireditev.

Deželni odbor kranjski je daroval gimnazijam 1300 K, realkam 250 K, koroški: gim. 200 K, real. 100 K, istrski: italijanski gimnaziji v Kopru 300 K (poleg 500 K ustanov) ter italijanskemu zavodu v Pazinu 6000 K. Italijanske srednje šole v Istri so torej dobile od dežele 7200 K podpore, hrvaške pa 400 K. Vrhutega je italijanska srednja šola v Pazinu deželna.

Od občin žrtvuje tržaška največ za srednje šole, seveda za italijanske. Mesto Trst vzdržuje gimnazijo, ki je letos razdeljena v dve, in dve realki. Razentega je darovalo realki v Vodovodni ulici 1700 K za učne knjige, realni gimnaziji in realki v Pazinu 1000 K. Ljubljanska mestna občina je dala drugi gimnaziji 150 K, prvi gimnaziji nič, nemški gimnaziji 40 K, realki 200 K, vrhutega plačuje še najemnino in razne stroške za realčno poslopje. Idrijska občina, prvotna vzdrževalka realke, je darovala 300 K; Pulj 2043 K 81 vin. za knjige v tamošnji italijanski realni gimnaziji, ki je prej bila občinska; Pulj 100 K gimnazijemsko podpornemu društvu; občina Veprinac 100 K in Kastav 50 K občinski realni gimnaziji v Voloskem-Opatiji.

K javnim korporacijam spadajo tudi štajerski okrajni zastopi. Okrajni zastop v Smarju je poklonil 100 K podpornemu društvu slov. - nem. gimnazijevih razredov v Celju, mariborski 10 K društvu mariborske gimnazije.

Med slovenskimi denarnimi zavodi na Kranjskem najdemo razmeroma malo darovalcev: hranilnica in posojilnica v Kranju tamošnji gimnaziji 30 K; knetska posojilnica ljubljanske okolice prvi in drugi gimnaziji po 100 K; mestna hranilnica v Novem Mestu tamošnji gimnaziji 200 K; okrajna hranilnica in posojilnica v Idriji 200 K, Slapenska posojilnica v Vipavi 100 kron, Notranjska posojilnica v Postojni 20 K, vse tri idrijski realki. Vsi slovenski denarni zavodi na Kranjskem so torej prispevali 750 K. Slovenske posojilnice na Štajerskem so se drugače postavile: Južnoštajerska hranilnica 500 K, posojilnica v Celju 500 K, hranilnica in posojilnica v Smarju 100 K, ljudska hranilnica in posojilnica v Celju 50 K, posojilnica v Konjicah 20 K, vse za slov.-nem. gimn. razrede v Celju; hranilno in posojilno društvo v Ptuj 60 K in posojilnica v Mariboru 50 K mariborski gimnaziji. To je skupaj 1280 K od štajerskih slovenskih denarnih zavodov, ki razentega veliko žrtvujejo za dijaške kuhinje, hranilno in posojilno društvo v Ptuj pa še vsako leto po več tisoč kron za visokomolce. Hrvaška Posojilnica u Voloskom« je dala tamošnji realni gimnaziji 600 K.

Nemški denarni zavodi: kočevska hranilnica 400 K tamošnji gimnaziji; koroška hranilnica koroškim gimnazijam 1300 K in realki 1600 K; beljaška hranilnica tamošnji gimnaziji 400 K in nemškemu dijaškemu domu 600 K.

Italijanski denarni zavodi: tržaška hranilnica 1000 K tamošnji italijanski gimnaziji in 1500 K italijanskima realkama.

Med darovalci se nadalje nahajajo: Za idrijsko realko c. kr. ministrstvo za javna dela 300 K, umrli maturant Milan Medica 100 K. Za 9 učencev male realne gimnazije v Voloskem-Opatiji »Bratov. hrv. ljudi u Istri« 150 K, podpornemu društvu istega zavoda dedič Josipa viteza Gorupa pl. Slavinjskega 1000 K; isti so darovali tudi hrvaškemu gimnazijemsko podpornemu društvu v Pazinu. Za nemško gimnazijo v Ljubljani »Südmark« 150 K, ljubljansko društvo za oskrbovanje revežev 430 K; za kočevsko gimnazijo knez Turjaški 1000 K, nemški Schulverein 400 K, trboveljska premogokopna družba 200 K, nemško gledališko društvo v Kočevju 200 K, »Südmark« 100 K; za beljaško gimnazijo c. kr. ravnateljstvo državnih železnic 400 K, nemški »Schulverein« 100 K, c. kr. naučno ministrstvo 300 K za poučne dijaške izlete; za mariborsko realko generalno ravnateljstvo c. kr. priv. juž. železnice 120 K. Za italijansko gimnazijo v Trstu trgovska in obrtniška zbornica 500 K, borza 500 K; za italijansko srednjo šolo v Pazinu »Lega Nazionale« 500 K. Na italijanski realni gimnaziji v Pulju so profesorji položili temelj podpornemu društvu z zbirko 125 K.

Razne prireditve v korist podpornim društvom so donesle čistega dobička: predavanja na drugi gimnaziji v Ljubljani 83:55 K v Kočevju 126:66 K, na nemški gimnaziji v Trstu 117:29 K; dijaška telovadba v Idriji 297:38 K, v Pulju za nemško gimnazijo 804:16 K, za realko 392 K 70 vin.; plesi v Beljaku 103:54 K, v Kopru 605:92 K, na italijanskem zavodu v Pazinu 846:90 K, na nemški gimnaziji v Trstu 427 K. Na zadnjem zavodu se je priredil tudi večer z godbo in gledališko predstavo, ki je dal čistega dobička 766:58 K.

Nekateri zavodi imajo še poseben podporni fond za dijaška potovanja, tako gimnazija v Beljaku, Celovcu, italijanska realka v Trstu.

Sprejemni izpiti.

Sprejemni izpiti za srednje šole so na Hrvaškem odpravljani že od leta 1908. V Avstriji se še vedno zahtevajo, dasi ravno je učiteljstvo ljudskih in srednjih šol proti njim. Ogromna večina slovenskih učencev mora sprejemni izpit delati celo iz dveh jezikov: slovenskega in nemškega, četudi je učni jezik v nižjih razredih slovenskih gimnazij na Kranjskem popolnoma slovenski, torej znanje nemščine nepotrebno za sprejem. Sicer vlada tudi v tem oziru neenakost in nejasnost v izveštjih. Starši, ki bi se hoteli iz izveštij poučiti o zahtevah za sprejemno izkušnjo, največkrat ne vedo, pri čem so. Jasno se izraža izveštje druge gimnazije v Ljubljani, ki pri učnem jeziku dodaja v oklepaju »slovenskem in nemškem«. Prva gimnazija pravi »slovenskem, oziroma nemškem«, kar bi es razumelo tako, da eni (Slovenci) delajo sprejemni izpit iz slovenskega, drugi (Nemci) pa iz nemškega jezika. Ker pa Nemcev ni več na zavodu, odkar je odcepljena nemška gimnazija, zato je tako izražanje napačno in moti roditelje. Izveštji gimnazij v Kranju in Novem mestu govorita samo o »učnem jeziku«, torej mora bralec misliti samo na en (= slovenski) učni jezik. (Dalje.)

Človek je najlepše ime!

* „Volna Škola“, 7. št. 1907.

2. Tudi trgovsko šolstvo se mora pomnožiti; v ta namen je snovati trgovsko-nadaljevalne šole za trgovske vajence vsaj v vseh slovenskih mestih; poddrževanje privatne slovenske trgovske šole, odnosno ustanovitve trgovske akademije v Trstu je pa smatrati kot občasno slovensko zahtevo.

NAŠ NARODNI NIŽJEŠOLSKI PROGRAM.

Če združimo točke ob koncu vsakega poglavja, dobimo v celoti naš narodni nižješolski program za bližnjo bodočnost. Obče glede tega šolstva v kulturnem oziru pa bi se prilagodil izvajanjem dr. Lončarja v njegovi brošuri "O šolski reformi" (str. 4.), kar nekako izpopolnjuje ta narodni šolski program. Za svojo osebo — brez odgovornosti kogarkoli — odobrujem in navajam ta program v celoti z vsemi točkami ter malimi dostavki.

KULTURNO ŠOLSKI PROGRAM.*

1. Izreka se za svobodo pouka in izobrazbe otroka, t. j. šola omogočuj, da razvije otrok svobodno svoje zmožnosti in svoje sile, ki spe v njem.

V to svrhu zahteva: Pouk se ima vršiti v materinskem jeziku; število otrok v razredu je čim bolj znižati; ustanoviti je šole za slaboumne, malo nadarjene, telesno pohabljenе in duševno zanemarejene otroke; odstraniti je olajšave šolskega obiska; preprečiti je izrabljanje šoloobveznih otrok pri delu; odpraviti je šolnino in takse ter dati otrokom šolske potrebščine zastonj; uvesti je šolske zdravne ke.

2. Izreka se za svobodo učitelja, t. j. skrbeti za to, da dobimo kar najpopolnejše vzgojevalce.

V to svrhu zahteva: Višjo, akademično izobrazbo učiteljstva, t. j. sedanji zastareli sistem učiteljske se pretvori v pedagoške akademije z moderno znanstveno podlago po vzorcu dr. Drtine; učiteljstvo mora postati pedagoško neodvisno; istotako je smatrati učitelja za neodvisnega, svobodnega državljan; učiteljstvu je zagotoviti brezskrbno gospodarsko in gmotno stanje, ki mora biti najmanj enako štirim nižjim činovnim razredom državnih uradnikov.

3. Izreka se za svobodo šolske organizacije, t. j. svobodo staršev, ki pošiljajo otroke v šolo, svobodo pouka in šole same.

V to svrhu zahteva: Uvedbo splošne enake volilne pravice v vse zakonodajne in avtonomne zastoje; demokratizacijo in avtonomijo šolstva; svobodo vede in pouka, njih osvoboditev od konfesionalnega vpliva in v to svrhu ločitev šole od cerkve — s predpogojem države od cerkve.

Vsi eno — vsak je vse:
in to smo mi!

STAROGORSKI:

Donesek k brošuri „Dejanja govore“.

Nekaj mesecev prezgodaj je izšla brošura „Dejanja govore“. Če bi jo izdali danes k petindvajsetletnici Zaveze, bi bila za eno poglavje obsejnejša. In sicer: Današnja nadzorovanja najnovejših nadzornikov. Ker je pa že izdana in tudi razposlana širom naše ožje in širje domovine ter preko te meja v raznih jezikih, ne preostaja nič drugega, kot da ta dodatek prinese naše glasilo ob petindvajsetletnici Zaveze, da naši bratje Čehi, Poljaki, Srbi in Hrvatje zvedo, v kakšnih razmerah se nahaja ljudskošolstvo v dvajsetem stoletju na Kranjskem pod žezlom vsemogočnega S. L. S. In to poglavje, ki sicer za nas ni nič novega, naj govori o najnovejših inšpekcijah novih gospodov nadzornikov.

Če pride ta ali oni vrhovni šef pregledat, oziroma nadzorovat sebi podrejeni urad, tedaj je njegova prva pot v urad, da se predstavi predstojniku dotičnega urada ter pove, čemu je prišel. Šele, ko je podrejeni mu urad vsaj deloma pregledal ali pa se vsaj zgledal v njem, bo napravil obisk pri predstojnikih drugih uradov, oziroma bolj znamenitih in vplivnih osebah v kraju. Tako postopanje se imenuje takt, dostojnost. Tak šef si s svojim primernim taktičnim nastopom takoj pridobi podrejeno uradništvo na svojo stran, ki, uvaževaje strogo objektivnost in dobrohotnost, četudi tuintam po potrebi v obliki navidezne strogosti, upošteva vse nasvete in zahteve svojega šefa ter tekmuje v poslovanju med seboj, da bi bil urad vsestransko vzoren. To je pa le pri takih uradih mogoče, kjer so predstojniki v vsakem oziru strogo pravični in upoštevajo le resnično delo in sposobnost, uvaževaje pri tem vse ovire in zapreke. Pa kakor je to potreba pri drugih uradih, toliko bolj je to potrebno na šolskem polju, pri učiteljstvu. Učitelj deluje in živi pod vse hujšimi razmerami, pod vse drugim miljejem nego drugi uradništvo. Uradnik ima opraviti večinoma le z duševno

že zreli materijalom, dočim ima učitelj ta materijal šele oklesati, pripraviti sposobnega za življenje. In kjer so uradi, tam je navadno tudi primerna družina, da se človek po delu odpočije in razvedri ter nabere novih moči za prihodnje delo naslednjega dne. Vse drugače je navadno in večinoma delovanje učiteljevo. Zapušen in oddaljen od sveta, nobene družine, da bi dobil po trudapolnem delu razvedrila in pravega odpočitka. Preprosti in morda tudi dobri ljudje, med katerimi živi, sami zahtevajo od njega naukov, nasvetov in gotove čase tudi razvedrila. In kdo poreče: Knjiga, kaj pa ta? Res je, veliko ta nadomesti, a preveč gojena ali čitana le utruji in treba je snov prebaviti, preresetati, kako in kaj jo je uporabljati. In nazadnje je knjiga le mrtva črka in živa beseda. Če kdo, je učitelj, ki potrebuje od časa do časa razvedrila. V nobenem stanu ni tako potreba dobrih svetovalcev z dobrimi, očetovskimi nasveti, z dobrohotnim spodbujanjem k delu za napredek ljudstva in naroda, ko ravno v našem učiteljskem poklicu. Zakaj učitelj — osamljen, zapušen postane sčasoma čmeren, nervozen. Z učiteljem vred postaja pa taka tudi šola. In uspehi so seveda klasificirani od strogega strankarskega nadzornika z nezadovoljnim redom. Tak nadzornik zasluži sam tako kvalifikacijo. Če je mož na svojem mestu, ko pride na tako šolo, bi se moral takoj sam sebe vprašati: „Nisem li morda tudi sam kriv; ne dajem li pravih nasvetov in spodbude učitelju, ga li premalokrat obiščem ne kot strog in krivičen sodnik, ampak kot dober in pravičen oče?“ V takih krajih bi se moral nadzornik v taki lastnosti večkrat pokazati ne kot kak pikolovec, ampak kot dober svetovalec z dobrimi nauki, nasveti, ki jih je pridobil na drugih ugodnejših krajih. S tem bi prinesel nekako novo življenje za učitelja in šolo v dotični kraj. In takega nadzornika vsak le malo z učiteljskim duhom naveden učitelj kar težko pričakuje v nadi, da zve to in ono, ga vpraša o tej in drugi težki, kako jo premagati. Ali tak nadzornik mora biti cel mož. On mora biti na svojem mestu popolnoma; mora biti trden značaj, v uradu, pri nadzorovanju in sploh pri svojem poslovanju obdržati in obvladati največjo nepristranost. In naj bo že potem v svojem zasebnem življenju kateregakoli političnega naziranja. Ne sodi ne učitelj v šolo, ne uradnik v urad, ki ne more in ne zna brzdati svojega mišljenja napram drugače mislečemu. Se toliko manj sodi tak neizobraženec na mesto okrajnega ali celo dež. šol. nadzornika. Prej smo rekli, da je tak neizobraženec. Žal, da imamo zdaj na Kranjskem kot okrajne šolske nadzornike tudi take vrste ljudi. So to ljudje, ki nimajo najmanjših pojmov o res pravih dolžnostih okrajnega šolskega nadzornika. O kakem taktu, kakor smo začetkoma omenili pri drugih uradih, škoda vsake besede. Prva pot, ko pride v sleherni kraj, drži v župnišče. Tu zve najprej o vseh slabostih in malenkostih, ki jih ima učitelj. Šola, ta je postranska stvar. O tej soditi ljudje s takimi sposobnostmi tudi niso zmožni, pa ne zaradi prepričanja izven urada. Glavno je, je li učitelj pokorni sluga župnikov ali kaplanov in če že več metrov pred njima pade ponižno na kolena. Potem, ali zahaja v gostilnice, ki duhovnim gospodom niso po volji. To in slično je merodajno za njegovo kvalifikacijo. Vse drugače je, seveda, pri nam nasprotno mislečih. Posebno, če je kaka redovna šola, tu je vse v najlepšem redu, najboljši uspehi skratka, vse pretirano, da se zdi celo možem drugih nazorov od nas že smešno.

Ob sebi je razumljivo, da pri takih razmerah in okoliščinah ne more biti napredka. Ravno nasprotno. Ko vidi učitelj, kaj in kako cenijo njegovo res trudapolno delo, postane apatičen. Opravlja službo nekako mehanično. Saj si misli: Naj delam še tako pridno, saj je vse zaman; pri sedanjih razmerah tako nimam nič pričakovati, ako ne posnemam nadzornika in ne postanem strankar in neznačaj!

Žalostno je, a resnično. Žalostno za šolo in narod, ker take razmere slabo vplivajo na mladino, ki ima kaj bistro oko. Tako je, kjer postavljajo na taka mesta političsko pronsirane strankarje. Prejšnje čase je bilo drugače tudi na Kranjskem. Pri izbiranju nadzornikov so gledali v prvi vrsti na zmožnost. Izбира predlaganih in sodba o sposobnostih je bila nekako neomejena domena deželnega šol. nadzornika. Seveda, danes je to drugače. Prva in največja šolska oblast v deželi je deželni odbor. Deželni šolski svet, oziroma deželni šef ima v njem še toliko veljave, da sme še predsedovati formalno; moči pa nima nič več kot zastopnik stolnega mesta ljubljanskega.

Menda je ni kronovine v našem cesarstvu, kjer bi bila moč in veljava v eni ali drugi korporaciji tako neznatna, ko ravno v deželnem šolskem svetu kranjskem. Da je vrv tako močno zadržana okrog vratu, tega so si sami krivi, in menda to že sami spoznavajo, če še ne v Ljubljani, pa na Dunaju.

Cudnega tedaj ni prav nič, če se gode take nepostavnosti pri podrejenih, in so da-

našnja šolska nadzorovanja nadzorovanja učiteljevega zasebnega prepričanja, a ne v resnici tega, kar bi morala biti, t. j. šole in nje napredka in uspehov. No, preboleli smo že marsikaj, pa bomo še to. Imeli smo že razne nadzornike omahljivce, pa so šli, a značajno učiteljstvo je še vedno ostalo. Razsajali so okrog njega že dru. i viharji, pa ga niso podrli. Tudi sedanji gospodje, ki imajo čast nositi začasni naslov c. kr. okrajnih šolskih nadzornikov, nas ne bodo ugonobili v kljub vsem krivicam in vsem zahrbtnim intrigam raznih farovžev. Tudi ne pišemo iz namena, kakor nasprotniki teh institucij. Kaj še! Odločno smo za to ureditev. Se več! Mi smo za to, da se delokrog tega urada po obsegu zmanjša, da more res popolnoma posvetiti svoji nalogi, kakor smo prej opisali.

A duh — sokolu drznemu
soroden,
ne kloni se, četudi je potr!
Značaj ponosni vedno mu
svoboden —
prostost je njemu geslo ali smrt!

Statistika srednjih šol na Slovenskem in v Istri.

Po letnih izveštjih.

(Dalje.)

Neobligatna slovenščina.

Slovenščino kot prost predmet poseča vsega skupaj 422 gimnazijcev in 161 realcev, hrvaščino 59 gimnazijcev in 74 realcev. To je ravno dovolj za uradniški naraščaj v teh deželah, tako da bodo Slovenci in Hrvati še težje dobili službe in v njih napredovali, ako se razmere temeljito ne izboljšajo. Na mnogih zavodih so učili neobligatno slovenščino učitelji brez strokovne kvalifikacije, na nemški gimnaziji v Ljubljani celo Nemec, seveda brez usposobljenosti za slovenščino kot predmet. Splošno pa se dozdeva, da so šolske oblasti bolj naklonjene neobligatni slovenščini kakor obligatni. Na nemški gimnaziji v Ljubljani se je uvedel nov učni načrt za neobvezno slovenščino in odobril z ministrskim odlokom od 24. X. 1910., štev. 36.651, ter so se dovolili 4 tečaji z odlokom od 28. X. 1910., štev. 42.754. V prvih dveh oddelkih, ki sta za 4 nižje razrede, so po 3 ure na teden, v zadnjih dveh po 2 uri, v celem torej 20 ur, to je 2 uri več kakor na kranjskih državnih gimnazijah za obligatno slovenščino. Tudi se je stvar kaj hitro rešila: nemška gimnazija se je leta 1907. osamosvojila, šele v šolskem letu 1911./12. izpolnila na 8 razredov in je že jeseni 1910. imela definitivno urejen pouk neobvezne slovenščine; memorandum slovenskih profesorjev iz leta 1904. o obveznem pouku slovenščine pa še ni rešen.

Podporništvo.

Dohodki posameznih podpornih društev so seveda neenaki, a tudi ne sorazmerni s številom dijakov. Viri dohodkov so jako različni. Nekateri zavodi imajo že velike glavnice, od katerih dobivajo precejšnje obresti; v tem oziru prednjačita gimnazija in realka v Celovcu. Drugi vir dohodkov so darila javnih korporacij, denarnih zavodov, raznih velikih podjetij, imovitih posameznikov, prispevki članov ter čisti dobiček raznih prireditev.

Deželni odbor kranjski je daroval gimnazijam 1300 K, realkam 250 K, koroški: gim. 200 K, real. 100 K, istrski: italijanski gimnaziji v Kopru 300 K (poleg 500 K ustanov) ter italijanskemu zavodu v Pazinu 6000 K. Italijanske srednje šole v Istri so torej dobile od dežele 7200 K podpore, hrvaške pa 400 K. Vrhutega je italijanska srednja šola v Pazinu deželna.

Od občin žrtvuje tržaška največ za srednje šole, seveda za italijanske. Mesto Trst vzdržuje gimnazijo, ki je letos razdeljena v dve, in dve realki. Razentega je darovalo realki v Vodovodni ulici 1700 K za učne knjige, realni gimnaziji in realki v Pazinu 1000 K. Ljubljanska mestna občina je dala drugi gimnaziji 150 K, prvi gimnaziji nič, nemški gimnaziji 40 K, realki 200 K, vrhutega plačuje še najemnino in razne stroške za realčno poslopje. Idrijska občina, prvotna vzdrževalka realke, je darovala 300 K; Pulj 2043 K 81 vin. za knjige v tamošnji italijanski realni gimnaziji, ki je prej bila občinska; Pulj 100 K gimnazijemsko podpornemu društvu; občina Veprinac 100 K in Kastav 50 K občinski realni gimnaziji v Voloskem-Opatiji.

K javnim korporacijam spadajo tudi štajerski okrajni zastopi. Okrajni zastop v Smarju je poklonil 100 K podpornemu društvu slov. - nem. gimnazijevih razredov v Celju, mariborski 10 K društvu mariborske gimnazije.

Med slovenskimi denarnimi zavodi na Kranjskem najdemo razmeroma malo darovalcev: hranilnica in posojilnica v Kranju tamošnji gimnaziji 30 K; knetska posojilnica ljubljanske okolice prvi in drugi gimnaziji po 100 K; mestna hranilnica v Novem Mestu tamošnji gimnaziji 200 K; okrajna hranilnica in posojilnica v Idriji 200 K, Slapenska posojilnica v Vipavi 100 kron, Notranjska posojilnica v Postojni 20 K, vse tri idrijski realki. Vsi slovenski denarni zavodi na Kranjskem so torej prispevali 750 K. Slovenske posojilnice na Štajerskem so se drugače postavile: Južnoštajerska hranilnica 500 K, posojilnica v Celju 500 K, hranilnica in posojilnica v Smarju 100 K, ljudska hranilnica in posojilnica v Celju 50 K, posojilnica v Konjicah 20 K, vse za slov.-nem. gimn. razrede v Celju; hranilno in posojilno društvo v Ptuj 60 K in posojilnica v Mariboru 50 K mariborski gimnaziji. To je skupaj 1280 K od štajerskih slovenskih denarnih zavodov, ki razentega veliko žrtvujejo za dijaške kuhinje, hranilno in posojilno društvo v Ptuj pa še vsako leto po več tisoč kron za visokomolce. Hrvaška »Posojilnica u Voloskom« je dala tamošnji realni gimnaziji 600 K.

Nemški denarni zavodi: kočevska hranilnica 400 K tamošnji gimnaziji; koroška hranilnica koroškim gimnazijam 1300 K in realki 1600 K; beljaška hranilnica tamošnji gimnaziji 400 K in nemškemu dijaškemu domu 600 K.

Italijanski denarni zavodi: tržaška hranilnica 1000 K tamošnji italijanski gimnaziji in 1500 K italijanskima realkama.

Med darovalci se nadalje nahajajo: Za idrijsko realko c. kr. ministrstvo za javna dela 300 K, umrli maturant Milan Medica 100 K. Za 9 učencev male realne gimnazije v Voloskem-Opatiji »Bratov. hrv. ljudi u Istri« 150 K, podpornemu društvu istega zavoda dedič Josipa viteza Gorupa pl. Slavinjskega 1000 K; isti so darovali tudi hrvaškemu gimnazijemsko podpornemu društvu v Pazinu. Za nemško gimnazijo v Ljubljani »Südmark« 150 K, ljubljansko društvo za oskrbovanje revežev 430 K; za kočevsko gimnazijo knez Turjaški 1000 K, nemški Schulverein 400 K, trboveljska premogokopna družba 200 K, nemško gledališko društvo v Kočevju 200 K, »Südmark« 100 K; za beljaško gimnazijo c. kr. ravnateljstvo državnih železnic 400 K, nemški »Schulverein« 100 K, c. kr. naučno ministrstvo 300 K za poučne dijaške izlete; za mariborsko realko generalno ravnateljstvo c. kr. priv. juž. železnice 120 K. Za italijansko gimnazijo v Trstu trgovska in obrtniška zbornica 500 K, borza 500 K; za italijansko srednjo šolo v Pazinu »Lega Nazionale« 500 K. Na italijanski realni gimnaziji v Pulju so profesorji položili temelj podpornemu društvu z zbirko 125 K.

Razne prireditve v korist podpornim društvom so donesle čistega dobička: predavanja na drugi gimnaziji v Ljubljani 83:55 K v Kočevju 126:66 K, na nemški gimnaziji v Trstu 117:29 K; dijaška telovadba v Idriji 297:38 K, v Pulju za nemško gimnazijo 804:16 K, za realko 392 K 70 vin.; plesi v Beljaku 103:54 K, v Kopru 605:92 K, na italijanskem zavodu v Pazinu 846:90 K, na nemški gimnaziji v Trstu 427 K. Na zadnjem zavodu se je priredil tudi večer z godbo in gledališko predstavo, ki je dal čistega dobička 766:58 K.

Nekateri zavodi imajo še poseben podporni fond za dijaška potovanja, tako gimnazija v Beljaku, Celovcu, italijanska realka v Trstu.

Sprejemni izpiti.

Sprejemni izpiti za srednje šole so na Hrvaškem odpravljani že od leta 1908. V Avstriji se še vedno zahtevajo, dasi ravno je učiteljstvo ljudskih in srednjih šol proti njim. Ogromna večina slovenskih učencev mora sprejemni izpit delati celo iz dveh jezikov: slovenskega in nemškega, četudi je učni jezik v nižjih razredih slovenskih gimnazij na Kranjskem popolnoma slovenski, torej znanje nemščine nepotrebno za sprejem. Sicer vlada tudi v tem oziru neenakost in nejasnost v izveštjih. Starši, ki bi se hoteli iz izveštij poučiti o zahtevah za sprejemno izkušnjo, največkrat ne vedo, pri čem so. Jasno se izraža izveštje druge gimnazije v Ljubljani, ki pri učnem jeziku dodaja v oklepaju »slovenskem in nemškem«. Prva gimnazija pravi »slovenskem, oziroma nemškem«, kar bi es razumelo tako, da eni (Slovenci) delajo sprejemni izpit iz slovenskega, drugi (Nemci) pa iz nemškega jezika. Ker pa Nemcev ni več na zavodu, odkar je odcepljena nemška gimnazija, zato je tako izražanje napačno in moti roditelje. Izveštji gimnazij v Kranju in Novem mestu govorita samo o »učnem jeziku«, torej mora bralec misliti samo na en (= slovenski) učni jezik. (Dalje.)

Človek je najlepše ime!

* „Volna Škola“, 7. št. 1907.

2. Tudi trgovsko šolstvo se mora pomnožiti; v ta namen je snovati trgovsko-nadaljevalne šole za trgovske vajence vsaj v vseh slovenskih mestih; poddrževanje privatne slovenske trgovske šole, odnosno ustanovitve trgovske akademije v Trstu je pa smatrati kot občasno slovensko zahtevo.

NAŠ NARODNI NIŽJEŠOLSKI PROGRAM.

Če združimo točke ob koncu vsakega poglavja, dobimo v celoti naš narodni nižješolski program za bližnjo bodočnost. Obče glede tega šolstva v kulturnem oziru pa bi se prilagodil izvajanjem dr. Lončarja v njegovi brošuri „O šolski reformi“ (str. 4.), kar nekako izpopolnjuje ta narodni šolski program. Za svojo osebo — brez odgovornosti kogarkoli — odobrujem in navajam ta program v celoti z vsemi točkami ter malimi dostavki.

KULTURNO ŠOLSKI PROGRAM.*

1. Izreka se za svobodo pouka in izobrazbe otroka, t. j. šola omogočuj, da razvije otrok svobodno svoje zmožnosti in svoje sile, ki spe v njem.

V to svrhu zahteva: Pouk se ima vršiti v materinskem jeziku; število otrok v razredu je čim bolj znižati; ustanoviti je šole za slaboumne, malo nadarjene, telesno pohabljenе in duševno zanemarjene otroke; odstraniti je olajšave šolskega obiska; preprečiti je izrabljanje šoloobveznih otrok pri delu; odpraviti je šolnino in takse ter dati otrokom šolske potrebščine zastoj; uvesti je šolske zdravne ke.

2. Izreka se za svobodo učitelja, t. j. skrbeti za to, da dobimo kar najpopolnejše vzgojevalce.

V to svrhu zahteva: Višjo, akademično izobrazbo učiteljstva, t. j. sedanji zastareli sistem učiteljske se pretvori v pedagoške akademije z moderno znanstveno podlago po vzorcu dr. Drtine; učiteljstvo mora postati pedagoško neodvisno; istotako je smatrati učitelja za neodvisnega, svobodnega državljanca; učiteljstvu je zagotoviti brezskrbno gospodarsko in gmotno stanje, ki mora biti najmanj enako štirim nižjim činovnim razredom državnih uradnikov.

3. Izreka se za svobodo šolske organizacije, t. j. svobodo staršev, ki pošiljajo otroke v šolo, svobodo pouka in šole same.

V to svrhu zahteva: Uvedbo splošne enake volilne pravice v vse zakonodajne in avtonomne zastoje; demokratizacijo in avtonomijo šolstva; svobodo vede in pouka, njih osvoboditev od konfesionalnega vpliva in v to svrhu ločitev šole od cerkve — s predpogojem države od cerkve.

Vsi eno — vsak je vse:
in to smo mi!

STAROGORSKI:

Donesek k brošuri „Dejanja govore“.

Nekaj mesecev prezgodaj je izšla brošura „Dejanja govore“. Če bi jo izdali danes k petindvajsetletnici Zaveze, bi bila za eno poglavje obsejnejša. In sicer: Današnja nadzorovanja najnovejših nadzornikov. Ker je pa že izdana in tudi razposlana širom naše ožje in širje domovine ter preko te meja v raznih jezikih, ne preostaja nič drugega, kot da ta dodatek prinese naše glasilo ob petindvajsetletnici Zaveze, da naši bratje Čehi, Poljaki, Srbi in Hrvatje zvedo, v kakšnih razmerah se nahaja ljudskošolstvo v dvajsetem stoletju na Kranjskem pod žezlom vsemogočnega S. L. S. In to poglavje, ki sicer za nas ni nič novega, naj govori o najnovejših inšpekcijah novih gospodov nadzornikov.

Če pride ta ali oni vrhovni šef pregledat, oziroma nadzorovat sebi podrejeni urad, tedaj je njegova prva pot v urad, da se predstavi predstojniku dotičnega urada ter pove, čemu je prišel. Šele, ko je podrejeni mu urad vsaj deloma pregledal ali pa se vsaj zgledal v njem, bo napravil obisk pri predstojnikih drugih uradov, oziroma bolj znamenitih in vplivnih osebah v kraju. Tako postopanje se imenuje takt, dostojnost. Tak šef si s svojim primernim taktičnim nastopom takoj pridobi podrejeno uradništvo na svojo stran, ki, uvaževaje strogo objektivnost in dobrohotnost, četudi tuintam po potrebi v obliki navidezne strogosti, upošteva vse nasvete in zahteve svojega šefa ter tekmuje v poslovanju med seboj, da bi bil urad vsestransko vzoren. To je pa le pri takih uradih mogoče, kjer so predstojniki v vsakem oziru strogo pravični in upoštevajo le resnično delo in sposobnost, uvaževaje pri tem vse ovire in zapreke. Pa kakor je to potreba pri drugih uradih, toliko bolj je to potrebno na šolskem polju, pri učiteljstvu. Učitelj deluje in živi pod vse hujšimi razmerami, pod vse drugim miljejem nego drugi uradništvo. Uradnik ima opraviti večinoma le z duševno

že zreli materijalom, dočim ima učitelj ta materijal šele oklesati, pripraviti sposobnega za življenje. In kjer so uradi, tam je navadno tudi primerna družina, da se človek po delu odpočije in razvedri ter nabere novih moči za prihodnje delo naslednjega dne. Vse drugače je navadno in večinoma delovanje učiteljevo. Zapušen in oddaljen od sveta, nobene družine, da bi dobil po trudapolnem delu razvedrila in pravega odpočitka. Preprosti in morda tudi dobri ljudje, med katerimi živi, sami zahtevajo od njega naukov, nasvetov in gotove čase tudi razvedrila. In kdo poreče: Knjiga, kaj pa ta? Res je, veliko ta nadomesti, a preveč gojena ali čitana le utruji in treba je snov prebaviti, preresetati, kako in kaj jo je uporabljati. In nazadnje je knjiga le mrtva črka in živa beseda. Če kdo, je učitelj, ki potrebuje od časa do časa razvedrila. V nobenem stanu ni tako potreba dobrih svetovalec z dobrimi, očetovskimi nasveti, z dobrohotnim spodbujanjem k delu za napredek ljudstva in naroda, ko ravno v našem učiteljskem poklicu. Zakaj učitelj — osamljen, zapušen postane sčasoma čmeren, nervozen. Z učiteljem vred postaja pa taka tudi šola. In uspehi so seveda klasificirani od strogega strankarskega nadzornika z nezadovoljnim redom. Tak nadzornik zasluži sam tako kvalifikacijo. Če je mož na svojem mestu, ko pride na tako šolo, bi se moral takoj sam sebe vprašati: „Nisem li morda tudi sam kriv; ne dajem li pravih nasvetov in spodbude učitelju, ga li premalokrat obiščem ne kot strog in krivičen sodnik, ampak kot dober in pravičen oče?“ V takih krajih bi se moral nadzornik v taki lastnosti večkrat pokazati ne kot kak pikolovec, ampak kot dober svetovalec z dobrimi nauki, nasveti, ki jih je pridobil na drugih ugodnejših krajih. S tem bi prinesel nekako novo življenje za učitelja in šolo v dotični kraj. In takega nadzornika vsak le malo z učiteljskim duhom naveden učitelj kar težko pričakuje v nadi, da zve to in ono, ga vpraša o tej in drugi težki, kako jo premagati. Ali tak nadzornik mora biti cel mož. On mora biti na svojem mestu popolnoma; mora biti trden značaj, v uradu, pri nadzorovanju in sploh pri svojem poslovanju obdržati in obvladati največjo nepristranost. In naj bo že potem v svojem zasebnem življenju kateregakoli političnega naziranja. Ne sodi ne učitelj v šolo, ne uradnik v urad, ki ne more in ne zna brzdati svojega mišljenja napram drugače mislečemu. Se toliko manj sodi tak neizobraženec na mesto okrajnega ali celo dežel. šol. nadzornika. Prej smo rekli, da je tak neizobraženec. Žal, da imamo zdaj na Kranjskem kot okrajne šolske nadzornike tudi take vrste ljudi. So to ljudje, ki nimajo najmanjših pojmov o res pravih dolžnostih okrajnega šolskega nadzornika. O kakem taktu, kakor smo začetkoma omenili pri drugih uradih, škoda vsake besede. Prva pot, ko pride v sleherni kraj, drži v župnišče. Tu zve najprej o vseh slabostih in malenkostih, ki jih ima učitelj. Šola, ta je postranska stvar. O tej soditi ljudje s takimi sposobnostmi tudi niso zmožni, pa ne zaradi prepričanja izven urada. Glavno je, je li učitelj pokorni sluga župnikov ali kaplanov in če že več metrov pred njima pade ponižno na kolena. Potem, ali zahaja v gostilnice, ki duhovnim gospodom niso po volji. To in slično je merodajno za njegovo kvalifikacijo. Vse drugače je, seveda, pri nam nasprotno mislečih. Posebno, če je kaka redovna šola, tu je vse v najlepšem redu, najboljši uspehi skratka, vse pretirano, da se zdi celo možem drugih nazorov od nas že smešno.

Ob sebi je razumljivo, da pri takih razmerah in okolnostih ne more biti napredka. Ravno nasprotno. Ko vidi učitelj, kaj in kako cenijo njegovo res trudapolno delo, postane apatičen. Opravlja službo nekako mehanično. Saj si misli: Naj delam še tako pridno, saj je vse zaman; pri sedanjih razmerah tako nimam nič pričakovati, ako ne posnemam nadzornika in ne postanem strankar in neznačaj!

Žalostno je, a resnično. Žalostno za šolo in narod, ker take razmere slabo vplivajo na mladino, ki ima kaj bistro oko. Tako je, kjer postavljajo na taka mesta političsko pronsirane strankarje. Prejšnje čase je bilo drugače tudi na Kranjskem. Pri izbiranju nadzornikov so gledali v prvi vrsti na zmožnost. Izбира predlaganih in sodba o sposobnostih je bila nekako neomejena domena deželnega šol. nadzornika. Seveda, danes je to drugače. Prva in največja šolska oblast v deželi je deželni odbor. Deželni šolski svet, oziroma deželni šef ima v njem še toliko veljave, da sme še predsedovati formalno; moči pa nima nič več kot zastopnik stolnega mesta ljubljanskega.

Menda je ni kronovine v našem cesarstvu, kjer bi bila moč in veljava v eni ali drugi korporaciji tako neznatna, ko ravno v deželnem šolskem svetu kranjskem. Da je vrv tako močno zadržana okrog vratu, tega so si sami krivi, in menda to že sami spoznavajo, če še ne v Ljubljani, pa na Dunaju.

Cudnega tedaj ni prav nič, če se gode take nepostavnosti pri podrejenih, in so da-

našnja šolska nadzorovanja nadzorovanja učiteljevega zasebnega prepričanja, a ne v resnici tega, kar bi morala biti, t. j. šole in nje napredka in uspehov. No, preboleli smo že marsikaj, pa bomo še to. Imeli smo že razne nadzornike omahljivce, pa so šli, a značajno učiteljstvo je še vedno ostalo. Razsajali so okrog njega že dru. i viharji, pa ga niso podrli. Tudi sedanji gospodje, ki imajo čast nositi začasni naslov c. kr. okrajnih šolskih nadzornikov, nas ne bodo ugonobili v kljub vsem krivicam in vsem zahrbtnim intrigam raznih farovžev. Tudi ne pišemo iz namena, kakor nasprotniki teh institucij. Kaj še! Odločno smo za to ureditev. Se več! Mi smo za to, da se delokrog tega urada po obsegu zmanjša, da more res popolnoma posvetiti svoji nalogi, kakor smo prej opisali.

A duh — sokolu drznemu
soroden,
ne kloni se, četudi je potr! —
Značaj ponosni vedno mu
svoboden —
prostost je njemu geslo ali smrt!

Statistika srednjih šol na Slovenskem in v Istri.

Po letnih izveštjih.

(Dalje.)

Neobligatna slovenščina.

Slovenščino kot prost predmet poseča vsega skupaj 422 gimnazijcev in 161 realcev, hrvaščino 59 gimnazijcev in 74 realcev. To je ravno dovolj za uradniški naraščaj v teh deželah, tako da bodo Slovenci in Hrvati še težje dobili službe in v njih napredovali, ako se razmere temeljito ne izboljšajo. Na mnogih zavodih so učili neobligatno slovenščino učitelji brez strokovne kvalifikacije, na nemški gimnaziji v Ljubljani celo Nemec, seveda brez usposobljenosti za slovenščino kot predmet. Splošno pa se dozdeva, da so šolske oblasti bolj naklonjene neobligatni slovenščini kakor obligatni. Na nemški gimnaziji v Ljubljani se je uvedel nov učni načrt za neobvezno slovenščino in odobril z ministrskim odlokom od 24. X. 1910., štev. 36.651, ter so se dovolili 4 tečaji z odlokom od 28. X. 1910., štev. 42.754. V prvih dveh oddelkih, ki sta za 4 nižje razrede, so po 3 ure na teden, v zadnjih dveh po 2 uri, v celem torej 20 ur, to je 2 uri več kakor na kranjskih državnih gimnazijah za obligatno slovenščino. Tudi se je stvar kaj hitro rešila: nemška gimnazija se je leta 1907. osamosvojila, šele v šolskem letu 1911./12. izpolnila na 8 razredov in je že jeseni 1910. imela definitivno urejen pouk neobvezne slovenščine; memorandum slovenskih profesorjev iz leta 1904. o obveznem pouku slovenščine pa še ni rešen.

Podporništvo.

Dohodki posameznih podpornih društev so seveda neenaki, a tudi ne sorazmerni s številom dijakov. Viri dohodkov so jako različni. Nekateri zavodi imajo že velike glavnice, od katerih dobivajo precejšnje obresti; v tem oziru prednjačita gimnazija in realka v Celovcu. Drugi vir dohodkov so darila javnih korporacij, denarnih zavodov, raznih velikih podjetij, imovitih posameznikov, prispevki članov ter čisti dobiček raznih prireditev.

Deželni odbor kranjski je daroval gimnazijam 1300 K, realkama 250 K, koroški: gim. 200 K, real. 100 K, istrski: italijanski gimnaziji v Kopru 300 K (poleg 500 K ustanov) ter italijanskemu zavodu v Pazinu 6000 K. Italijanske srednje šole v Istri so torej dobile od dežele 7200 K podpore, hrvaške pa 400 K. Vrhutega je italijanska srednja šola v Pazinu deželna.

Od občin žrtvuje tržaška največ za srednje šole, seveda za italijanske. Mesto Trst vzdržuje gimnazijo, ki je letos razdeljena v dve, in dve realki. Razentega je darovalo realki v Vodovodni ulici 1700 K za učne knjige, realni gimnaziji in realki v Pazinu 1000 K. Ljubljanska mestna občina je dala drugi gimnaziji 150 K, prvi gimnaziji nič, nemški gimnaziji 40 K, realki 200 K, vrhutega plačuje še najemnine in razne stroške za realčno poslopje. Idrijska občina, prvotna vzdrževalka realke, je darovala 300 K; Pulj 2043 K 81 vin. za knjige v tamošnji italijanski realni gimnaziji, ki je prej bila občinska; Pulj 100 K gimnazijskemu podpornemu društvu; občina Veprinac 100 K in Kastav 50 K občinski realni gimnaziji v Voloskem-Opatiji.

K javnim korporacijam spadajo tudi štajerski okrajni zastopi. Okrajni zastop v Smarju je poklonil 100 K podpornemu društvu slov. - nem. gimnazijskih razredov v Celju, mariborski 10 K društvu mariborske gimnazije.

Med slovenskimi denarnimi zavodi na Kranjskem najdemo razmeroma malo darovalcev: hranilnica in posojilnica v Kranju tamošnji gimnaziji 30 K; knetska posojilnica ljubljanske okolice prvi in drugi gimnaziji po 100 K; mestna hranilnica v Novem Mestu tamošnji gimnaziji 200 K; okrajna hranilnica in posojilnica v Idriji 200 K, Slapenska posojilnica v Vipavi 100 kron, Notranjska posojilnica v Postojni 20 K, vse tri idrijski realki. Vsi slovenski denarni zavodi na Kranjskem so torej prispevali 750 K. Slovenske posojilnice na Štajerskem so se drugače postavile: Južnoštajerska hranilnica 500 K, posojilnica v Celju 500 K, hranilnica in posojilnica v Smarju 100 K, ljudska hranilnica in posojilnica v Celju 50 K, posojilnica v Konjicah 20 K, vse za slov.-nem. gimn. razrede v Celju; hranilno in posojilno društvo v Ptuj 60 K in posojilnica v Mariboru 50 K mariborski gimnaziji. To je skupaj 1280 K od štajerskih slovenskih denarnih zavodov, ki razentega veliko žrtvujejo za dijaške kuhinje, hranilno in posojilno društvo v Ptuj pa še vsako leto po več tisoč kron za visokomolce. Hrvaška »Posojilnica u Voloskom« je dala tamošnji realni gimnaziji 600 K.

Nemški denarni zavodi: kočevska hranilnica 400 K tamošnji gimnaziji; koroška hranilnica koroškim gimnazijam 1300 K in realki 1600 K; beljaška hranilnica tamošnji gimnaziji 400 K in nemškemu dijaškemu domu 600 K.

Italijanski denarni zavodi: tržaška hranilnica 1000 K tamošnji italijanski gimnaziji in 1500 K italijanskima realkama.

Med darovalci se nadalje nahajajo: Za idrijsko realko c. kr. ministrstvo za javna dela 300 K, umrli maturant Milan Medica 100 K. Za 9 učencev male realne gimnazije v Voloskem-Opatiji »Bratov. hrv. ljudi u Istri« 150 K, podpornemu društvu istega zavoda dedič Josipa viteza Gorupa pl. Slavinjskega 1000 K; isti so darovali tudi hrvaškemu gimnazijskemu podpornemu društvu v Pazinu. Za nemško gimnazijo v Ljubljani »Südmark« 150 K, ljubljansko društvo za oskrbovanje revežev 430 K; za kočevsko gimnazijo knez Turjaški 1000 K, nemški Schulverein 400 K, trboveljska premogokopna družba 200 K, nemško gledališko društvo v Kočevju 200 K, »Südmark« 100 K; za beljaško gimnazijo c. kr. ravnateljstvo državnih železnic 400 K, nemški »Schulverein« 100 K, c. kr. naučno ministrstvo 300 K za poučne dijaške izlete; za mariborsko realko generalno ravnateljstvo c. kr. priv. juž. železnice 120 K. Za italijansko gimnazijo v Trstu trgovska in obrtniška zbornica 500 K, borza 500 K; za italijansko srednjo šolo v Pazinu »Lega Nazionale« 500 K. Na italijanski realni gimnaziji v Pulju so profesorji položili temelj podpornemu društvu z zbirko 125 K.

Razne prireditve v korist podpornim društvom so donesle čistega dobička: predavanja na drugi gimnaziji v Ljubljani 83:55 K v Kočevju 126:66 K, na nemški gimnaziji v Trstu 117:29 K; dijaška telovadba v Idriji 297:38 K, v Pulju za nemško gimnazijo 804:16 K, za realko 392 K 70 vin.; plesi v Beljaku 103:54 K, v Kopru 605:92 K, na italijanskem zavodu v Pazinu 846:90 K, na nemški gimnaziji v Trstu 427 K. Na zadnjem zavodu se je priredil tudi večer z godbo in gledališko predstavo, ki je dal čistega dobička 766:58 K.

Nekateri zavodi imajo še poseben podporni fond za dijaška potovanja, tako gimnazija v Beljaku, Celovcu, italijanska realka v Trstu.

Sprejemni izpiti.

Sprejemni izpiti za srednje šole so na Hrvaškem odpravljani že od leta 1908. V Avstriji se še vedno zahtevajo, dasi ravno je učiteljstvo ljudskih in srednjih šol proti njim. Ogromna večina slovenskih učencev mora sprejemni izpit delati celo iz dveh jezikov: slovenskega in nemškega, četudi je učni jezik v nižjih razredih slovenskih gimnazij na Kranjskem popolnoma slovenski, torej znanje nemščine nepotrebno za sprejem. Sicer vlada tudi v tem oziru neenakost in nejasnost v izveštjih. Starši, ki bi se hoteli iz izveštij poučiti o zahtevah za sprejemno izkušnjo, največkrat ne vedo, pri čem so. Jasno se izraža izveštje druge gimnazije v Ljubljani, ki pri učnem jeziku dodaja v oklepaju »slovenskem in nemškem«. Prva gimnazija pravi »slovenskem, oziroma nemškem«, kar bi es razumelo tako, da eni (Slovenci) delajo sprejemni izpit iz slovenskega, drugi (Nemci) pa iz nemškega jezika. Ker pa Nemcev ni več na zavodu, odkar je odcepljena nemška gimnazija, zato je tako izražanje napačno in moti roditelje. Izveštji gimnazij v Kranju in Novem mestu govorita samo o »učnem jeziku«, torej mora bralec misliti samo na en (= slovenski) učni jezik. (Dalje.)

Človek je najlepše ime!

* „Volna Škola“, 7. št. 1907.